

บทที่ 6

สรุปข้อสันนิษฐานในคดีอาญาอันเป็นโทษแก่จำเลย

ข้อสันนิษฐานมีกำเนิดมาจากการที่มนุษย์ประสบกับเหตุการณ์ที่ซ้ำ ๆ กัน จึงได้รวบรวมและสรุปเป็นทฤษฎีขึ้นเพื่อประโยชน์ในการคาดหมายเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล

ข้อสันนิษฐานในกฎหมายมีกำเนิดจากหลักเกณฑ์เดียวกันและนักนิติศาสตร์ได้นำมาบัญญัติไว้ในกฎหมายเพื่อให้บุคคลในสังคมยึดถือปฏิบัติ และเนื่องจากหัวใจของกฎหมาย คือ เหตุผล ดังนั้น ข้อสันนิษฐานในกฎหมายซึ่งมีเหตุผล เป็นพื้นฐานรองรับอยู่ จึงได้รับการยอมรับจากสังคม

ข้อสันนิษฐานที่ใช้อยู่ในวงการกฎหมายมีอยู่แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. ข้อสันนิษฐานในกฎหมาย คือ ข้อสันนิษฐานที่บัญญัติไว้ในกฎหมายต่าง ๆ เป็นลักษณะลักษณะ
2. ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง คือ ข้อสันนิษฐานทั่วไปที่นักกฎหมายหยิบยกขึ้นมาใช้เพื่อแก้ปัญหาค้าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม ไม่ปรากฏอยู่ในตัวบทกฎหมาย

ข้อสันนิษฐานในกฎหมายมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากบทบัญญัติที่เป็นหลักการ กล่าวคือ ข้อสันนิษฐานในกฎหมายจะต้องตีความอย่างเคร่งครัดไม่ว่าจะเป็นในทางแพ่งหรือในทางอาญา และไม่อาจขยายโดยใช้เป็นกฎหมายได้ เคียงซ้าย และมีสภาพบังคับให้ทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติตาม

ข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริง เนื่องจากไม่ไ้บัญญัติไว้ในตัวบทกฎหมาย กฎหมาย จึงไม่ได้รับรองให้มีเพียงแก่นักกฎหมายสร้างขึ้นเอง ดังนั้น จึงไม่มีข้อบังคับใด ๆ ในการใช้ แต่ผู้ใช้มักจะอาศัยเหตุผลคอยควบคุมไว้เท่านั้น

สำหรับข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงนั้น ความจริงแล้ว เป็น เรื่องของการฟังพยานหลักฐานเท่านั้น กล่าวคือ ข้อเท็จจริงที่ขาดหายไป จากการฟังพยานหลักฐาน จะถูกเชื่อมโยงโดยการให้หลักฐานเป็นเครื่องมือ ในเมื่อกระบวนการพิจารณาคดี ทางอาญามีหลักการเป็นเครื่องชี้เจตนาให้อยู่แล้ว จึงไม่ควรที่จะให้มีข้อสันนิษฐานในข้อเท็จจริงอยู่ด้วย เพราะอาจทำให้เกิดความสงสัยขึ้นว่าจะขัดกับหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยหรือไม่ และในทางจิตวิทยาแล้วจะเกิดผลที่ไม่ดีต่อกระบวนการยุติธรรมในสายตาของจำเลย

เหตุผลที่กฎหมายจำต้องนำเอาข้อสันนิษฐานมาใช้ เพราะเนื่องจากความจำเป็นต่าง ๆ คือ

1. เพื่อขจัดความไม่ยุติธรรมที่อาจเกิดขึ้น เนื่องจากความฝ่ายหนึ่งได้เปรียบอย่างมากในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงบางประการเพราะความฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายที่รู้เห็นข้อเท็จจริงฝ่ายเดียว จึงเป็นการสมควรและชอบด้วยเหตุผลที่จะให้ภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับความฝ่ายนั้น กรณีเช่นนี้ กฎหมายจะสันนิษฐานให้เป็นคุณแก่ฝ่ายที่เสียเปรียบเพื่อให้ฝ่ายที่ได้เปรียบต้องรับภาระการพิสูจน์

2. เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายทางเศรษฐกิจ สังคม หรือนโยบายอื่นของรัฐ

3. เพื่อเป็นหลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี

4. เพื่อแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากความไม่แน่นอนบางประการ

5. เพื่อความรวดเร็วและประหยัดค่าใช้จ่าย เมื่อข้อเท็จจริงอันหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว โดยปกติมีความเป็นไปได้อย่างมากที่ข้อเท็จจริงอีกอันหนึ่งจะเกิดขึ้นตามมา เพราะจากประสบการณ์ที่ผ่านมาก็เป็นเช่นนั้นและเนื่องจากการพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันแรกอาจทำได้โดยรวดเร็วและประหยัด กฎหมายจึงยอมให้รับฟังข้อเท็จจริงอันหลังได้เมื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงอันแรกได้แล้ว

6. ความเป็นไปได้ของข้อสันนิษฐานมีมาก เหตุผลข้อนี้เป็นเหตุผลที่สำคัญที่สุดที่ค่าจูนข้อสันนิษฐานทุกข้อ

ข้อสันนิษฐานในกฎหมายที่เป็นโทษแก่จำเลยในคดีอาญา มีกำเนิดและเหตุผลที่กฎหมายยอมรับเหมือนกับข้อสันนิษฐานอื่น ๆ แต่เนื่องจากข้อสันนิษฐานเช่นนี้ หากผู้ใดตกอยู่ในบังคับแล้วจะถูกตัดสินโทษบางอย่างไป จึงทำให้ข้อสันนิษฐานเช่นนี้อยู่ในฐานะที่ล่อแหลมมาก จนมีผู้เห็นว่าข้อสันนิษฐานเช่นนี้ขัดต่อหลักนิติธรรม และขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ในประเทศไทย แต่เดิมเคยมีปัญหาว่าข้อสันนิษฐานในพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2478 มาตรา 6 ที่สันนิษฐานว่าผู้ใดอยู่ในวงเล่นการพนันให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเล่นการพนันด้วย ข้อสันนิษฐานนี้ถูกนำสู่การวินิจฉัยของคณะกรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญในคำวินิจฉัยที่ ต. 2/2494 ให้เห็นผลเพียงว่า "...คงต้องสันนิษฐานอยู่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่มีสติจนกว่าโจทก์จะนำสืบได้ว่าจำเลยได้เข้าไปอยู่ในวงเล่นการพนันจึงเป็นฟังได้ว่า ในกรณีเช่นนี้มีได้มีการสันนิษฐานใด ๆ ในเบื้องต้นขณะที่โจทก์นำพยานเข้าสืบ..." คำอธิบายนี้เป็นการนำเอา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84 (2) ที่ให้โจทก์ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่จะทำให้ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานมาอธิบาย ซึ่งในที่นี้คือการพิสูจน์ว่าจำเลยอยู่ในวงเล่นการพนันนั่นเอง

เนื่องจากการพนันเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำทั้งโดยกฎหมายบ้านเมืองและทางศาสนา มาเป็นเวลาช้านานเพราะเป็นของชั่ว การเล่นพนันจึงเป็นการลักลอบเล่น เหตุนี้ทำให้ยากแก่การจะหาพยานหลักฐานอีกทั้งการจะทำลายหลักฐานก็เป็นการง่ายด้วย และโทษที่ลงนั้นไม่มีวัตถุประสงค์ในทางแก้แค้นทดแทน นักนิติศาสตร์จึงยอมรับข้อสันนิษฐานเช่นนี้ แต่เนื่องจากการให้เหตุผลที่ไม่กระจ่างของคณะกรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญ เพราะกฎหมายต้องการเอาผิดกับการเล่นพนัน และข้อสันนิษฐานดังกล่าวก็ได้สันนิษฐานการเล่นพนันจึงน่าจะเป็นการสันนิษฐานองค์ประกอบความผิดทั้งหมดไม่ใช่เพียงแค่ว่าข้อเท็จจริงบางข้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระราชบัญญัติว่าด้วยการพนัน มาตรา 5 ยังสันนิษฐานว่าการเล่นพนันดังกล่าว เป็นการเล่นเพื่อเอาเงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่น ดังนั้นจึงยังมีข้อสงสัยว่า ข้อสันนิษฐานเช่นนี้น่าจะขัดกับรัฐธรรมนูญอยู่

เวลาต่อมา เกิดมีปัญหาเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานในกฎหมายที่เป็นโทษแก่จำเลย ในคดีอาญาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลชั้นอีก โดยมีความเห็นว่าการที่นิติบุคคลกระทำผิดขึ้น กฎหมายโทษข้อสันนิษฐานถึงเอาผู้แทนนิติบุคคลมารวมรับผิดชอบ เว้นแต่ผู้แทนนิติบุคคลจะพิสูจน์ว่า ไม่ใคร่เห็นยินยอมด้วยกับการกระทำนั้นจึงจะพ้นผิดนั้น เป็นการขัดต่อหลักนิติธรรมและขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ในปัญหาเรื่องผู้แทนนิติบุคคลนี้ เนื่องจากประเทศไทยยอมรับหลักที่ว่านิติบุคคลสามารถแสดงเจตนากระทำผิดทางอาญาได้ และได้พัฒนาแนวความคิดเช่นนี้มาตลอด และประสบปัญหามาตลอดเช่นกัน เพราะความเป็นจริงแล้วนิติบุคคลถูกสร้างขึ้นโดยกฎหมาย ไม่มีชีวิตจิตใจ จึงไม่อาจกระทำผิดทางอาญาได้และเมื่อการสร้างทฤษฎีให้นิติบุคคลสามารถกระทำผิดทางอาญาได้นี้เอง ไม่อาจบรรลุเป้าหมายที่จะควบคุมนิติบุคคลได้ ฝ่ายนิติบัญญัติจึงหันเข้ามาควบคุมผู้แทนนิติบุคคลแทน แต่เนื่องจากยังฝังใจกับทฤษฎีเก่านี้ อยู่จึงทำให้เกิดการบัญญัติกฎหมายเช่นนี้ขึ้น

เหตุผลที่ฝ่ายนิติบัญญัติกำหนดข้อสันนิษฐานเช่นนี้ขึ้นเพราะถือว่าผู้แทนนิติบุคคล
 ต้องมีหน้าที่ต้องสังคมเป็นส่วนรวมและคนนิติบุคคลที่ตนเป็นผู้แทนควย และเนื่องจาก
 การกระทำหรือการแสดงเจตนาต่าง ๆ มาจากผู้แทนนิติบุคคลนั้น จึงมีความน่าเชื่อถืออย่าง
 มากกว่าผู้แทนนิติบุคคลผู้เห็นการกระทำเหล่านั้น ยิ่งกว่านั้นผู้แทนนิติบุคคลเป็นผู้ควบคุม
 ระบบบริหารภายในนิติบุคคลยิ่ง เป็นการส่งเสริมความน่าเชื่อถือนี้ให้มากยิ่งขึ้นไปอีก

ปัญหาเกี่ยวกับข้อสันนิษฐานตามกฎหมายกำหนดขึ้นและที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของ
 ผู้แทนนิติบุคคลนี้ กฎหมายสันนิษฐานว่า ผู้นั้นได้กระทำด้วยเจตนาดี แต่ในรัฐธรรมนูญ
 บัญญัติว่า ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดซึ่งมีความหมายเพียงว่า
 ต้องให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยผ่านกระบวนการยุติธรรมในการพิจารณาคดีเสียก่อนและเมื่อ
 ศาลได้พิพากษาว่ามีความผิดจึงจะนำไปลงโทษได้ เมื่อข้อสันนิษฐานเหล่านั้นไม่มีผลทำให้
 ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกลงโทษในทันที กล่าวคือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ตกอยู่ในบังคับข้อ
 สันนิษฐานเหล่านั้นก็ถูกนำตัวไปพิจารณาคดีถึง เช่นผู้ต้องหาหรือจำเลยในความผิดทั่วไป
 เช่นกัน ดังนั้นจึงไม่เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด

บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 มาตรา 27 ที่ว่า
 ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดนั้นมาจากหลัก in dubio
 pro reo คือหลักยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ซึ่งเป็นหลักเดียวกันกับ
 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 นั้นเอง

ข้อวิพากษ์อีกประการหนึ่ง คือ พัฒนาการของข้อสันนิษฐานเหล่านี้ถากถายขอบ
 เชกไปมากแล้วจะมีอะไรที่จะยับยั้งได้ ถ้าไม่ถือว่าเป็นข้อสันนิษฐานที่กำหนดให้ผู้ต้องหา
 หรือจำเลยมีความผิด โดยถือว่าการสันนิษฐานถึงการกระทำความผิดกับการสันนิษฐานว่า
 มีความผิดนี้มีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน

สำหรับปัญหานี้ยังมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอีกมาตราหนึ่งคือ มาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 บัญญัติว่า "บุคคลจะไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้" เนื้อหาในมาตรานี้มาจากหลัก nulla poena sine lege หมายความว่า ไม่มีโทษ ไม่มีกฎหมายหลักนี้มีเนื้อหาอันเป็นสาระสำคัญอยู่ 4 ประการคือ

1. กฎหมายอาญาต้องบัญญัติให้ชัดเจนแน่นอน
2. กฎหมายอาญาในทางเป็นโทษ ไม่มีผลย้อนหลัง
3. ในกฎหมายอาญาห้ามใช้บทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งในทางเป็นโทษ
4. ในกฎหมายอาญาจะใช้กฎหมายจารีตประเพณีในทางเป็นโทษไม่ได้

เมื่อบทกฎหมายทางอาญาจะคงบัญญัติภายในขอบเขตของหลักสำคัญทั้ง 4 ประการนี้แล้ว สิทธิเสรีภาพของปวงชนย่อมจะได้รับคุ้มครอง ฉะนั้นข้อวิพากษ์ที่ว่า ข้อสันนิษฐานดังกล่าวจะถูกหยิบยกขึ้นมาใช้เกินขอบเขตย่อมจะมีขึ้นมาไม่ได้ หากมีขึ้นมา ก็ย่อมขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรานี้

สรุป ข้อสันนิษฐานที่เป็นโทษแก่จำเลยในทางอาญานั้นจะต้องอยู่ในขอบเขตดังนี้

1. จะต้องเป็นกรณีที่ยานหลักฐานอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยโดยเฉพาะ หรือเป็นพยานหลักฐานที่จำเลยเท่านั้นจึงจะเข้าถึงได้ ซึ่งเป็นการยากหรือเป็นไปได้ที่โจทก์จะหาพยานหลักฐานนั้นมาได้

2. ข้อเท็จจริงที่กำหนดขึ้นเป็นเงื่อนไขกับข้อเท็จจริงที่สันนิษฐานจะต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดจนทำให้ น่าเชื่อว่าจะ เป็นจริงตามที่สันนิษฐาน หากไม่ได้เพิ่มข้อเท็จจริงอย่างอื่นเข้ามา
3. บทบัญญัติที่เป็นเงื่อนไขนั้นจะต้องชัดเจนแน่นอน
4. เป็นความผิดประเภทที่กำหนดโทษไว้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องปรามเป็นหลักสำคัญหรือความผิดที่มีโทษสถานเบา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย